

ЦІКАВИЙ ЕПІЗОД ЦЕРКОВНОЇ ІСТОРІЇ XVIII ст.

протоіерей
Юрій МИЦІК

Свято-Михайлівський Золотоверхий монастир у Києві, початки якого відносяться до часів хрещення Русі князем Володимиром Святим, був і залишається одним з найдревніших і найважливіших центрів православ'я в Україні. Його документацію XVI – XVIII ст., яка дійшла до нашого часу у складі т.зв. «копійної книги» («книги-архіву»), ми видали у співавторстві в 2011 р. [1]. Це головним чином гетьманські і королівські універсали, царські грамоти, купчі тощо, які підтверджували права обителі на села, рухоме й нерухоме майно – словом, те, що могло бути використано в суді в разі якихось претензій когось на монастирську власність. Значно менше документації стосується інших граней діяльності монастиря, і вона до того ж розпорошена по різних фондах архівосховищ. Так, в ході пошукової праці в збірниках Інституту рукописів (далі – ІР) Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (далі – НБУ) нам зустрілися два документи, які стосуються справи ніжинського протопопа Дмитра Криловського, але в них згадується і архімандрит Свято-Михайлівського Золотоверхого монастиря Модест, який од-

У статті розглядається цікавий епізод з історії Київської митрополії другої половини XVIII ст., пов'язаний з церковним життям Ніжина й Глухова, аналізуються певні кадрові питання митрополії. Наводяться два архівних документи того часу, що дозволить розширити джерельну базу історико-церковних досліджень.

Ключові слова: Православна Церква, Київська митрополія, Свято-Михайлівський Золотоверхий монастир, духовенство.

archpriest
Yuriy MYTSYK

*INTERESTING EPISODE OF
CHURCH HISTORY
OF THE EIGHTEENTH CENTURY*

The article investigates into an interesting episode of the history of the Kyiv Metropolis of the second half of the eighteenth century associated with the church life of the towns of Nizhyn and Glukhov. The article analyzes certain personnel matters of the metropolis and cites two archival documents of the time being of high importance to the religious studies.

Key words: Orthodox Church, the Kiev Metropolis, St. Michael's monastery, clergy.

ночасно був членом київської духовної консисторії. Цікаво, що ігуменство Модеста у Золотоверхому монастирі звичайно відносять до 1746–1748 (навіть тільки до 1746 р.) [2], але за останніми даними він був на цій посаді і вдруге, саме в час створення нижченаведеного документа [3].

Метою розвідки є уведення до наукового обігу двох важливих документів, що вийшли з церковних кіл і змальовують ситуацію в церковному житті Ніжина й Глухова, у розв'язанні якої брали участь зокрема тодішні керівники УПЦ – київський митрополит Арсеній Могилянський, члени консисторії Самуїл Миславський (майбутній київський митрополит), Митрофан Горленко (брат св. Йоасафата Білгородського), архімандрит Свято-Михайлівського Золотоверхого монастиря Модест та ін.

Отже, о. Дмитро Криловський написав подання на ім'я київського митрополита Арсенія Могилянського (київський митрополит у 1757–1770 рр.), де наводилися аргументи про неможливість його переведення з Ніжинської протопопії в Глухівську на місце померлого глухівського протопopa о. Симеона Вербицького. Виявилось, що ця справа розглядалася в синоді Російської імперії (24 (13) березня 1763 р.), і його висновки, затверджені царицею Катериною II, були скеровані до Києва та отримані митрополитом 31 (20) травня 1763 р. У них було запропоновано о. Дмитра залишити в Ніжині, тим більше, що там помер протопop о. Стефан Волховський (священик соборної Миколаївської церкви), а Ніжинську протопопію розділити на дві частини із сином о. Стефана – о. Іваном, причому о. Дмитру призначалася Веркіївська протопопія, де він проживав. Відповідний консисторський указ від 25(14).08.1763 р. був підписаний архімандритом Модестом. Але цим справа не закінчилася, як бачимо з митрополичої грамоти 2.09.(23.08.)1763 р. Хоча митрополит вирішив 14(13).06.1763 р. перевести о. Дмитра у Глухів, але після його подання і рішення синоду, скріпленим Катериною II, думки членів консисторії розділилися (о. Модест був за залишення о. Дмитра в Ніжині чи Веркіївці; а за його переведення у Глухів висловилися Самуїл Миславський, архімандрит і ректор Києво-Братського Богоявленського монастиря, Митрофан Горленко, архімандрит Свято-Михайлівського Видубицького монастиря, Роман – подільський протопop, о. Яків – намісник). Митрополит вирішив звернутися до отців Дмитра та Івана, щоб вислухати їхню думку щодо цих точок зору, а потім прийняти остаточне рішення. На жаль, тут інформація уривається, але й цього достатньо, щоб переконатися в демократичності прийняття рішень верхівкою Київської митрополії.

При публікації ми зберігаємо особливості мови оригіналу (суржик церковнослов'янської, української та російської мов). Авторський підпис підкреслено.

1. Документальна спадщина Свято-Михайлівського Золотоверхого монастиря у Києві XVI–XVIII ст. – К., 2011.

2. Клас В., прот. Історія Свято-Михайлівського Києво-Золотоверхого монастиря. – К., 2006. – С. 325; Дегтярьов М. Г., Реутов А. В. Михайлівський Золотоверхий монастир. – К., 1997. – С. 96.

3. Ульяновський В., Кошіль О. Старожитня бібліотека Михайлівського Золотоверхого монастиря. – Вип. 1. Спроба реконструкції кириличної збірки. – К., 2008. – С. 54.

* * *

№ 1

1763, серпня 22 (11). – Київ. –

Рішення членів Духовної Консисторії

«1763 года августа 7 д[ня] в духовной митрополии киевския консисторії, присутствующий член киев[ского] Золотоверхого Михайловского мнстрия архимандрит Модест, слушав доношения от протопопа ніжинского Димитрия Криловского минувшого июля 11 преосщенному Арсению, архиеписку митрополиту киевскому, галицкому и Маляя Россіи, поданного, коім он между протчаго представляет невозможности свої и убыток чрез перевод его с Ніжинской протопопії в Глуховскую в том, что ежели де ему, протопопу Криловскому, ехать в Глухов и тамо стать жить, то де слідует уже лишиться всего своего домовства и другого недвижимого иміния, с которого де толко и доволствие себї он иміет и гдї де и на чем тамо ему жить, яко де покупать козачих либо чїих других грунтов духовенству указами запрещено не иміет и до проискания де на чем жить и пока учинить перевозку, то не имія своего домишка по сторонам жить будет з досадою. По справї ж з ділом явилось, что указом ея императорского величества самодержицы всероссийской по воспослїдовавшей на поднесенном от стїшаго правителствующаго синода ея императорскому величеству докладї ея императорского величества за собственноручним предписанием височайшей конфїрмації в стїшшем синодї марта 13 состоявшагося, а его преосщенством мая 20 числ сего 763 года полученным велїно во исполнение височайшей ея императорского величества конфїрмації оном протопопу Криловскому дать или другую в епархії его преосщенства протопопию или Ніжинскую протопопию по разсмотрению его преосщенства з сином умерлого соборной Николаевской ніжинской церкви

протопопа Волховского Иваном Волховским розділить в разсуждение чего хотя протопопия Глуховская (которая за измртием протопопа глуховского Симеона Вербіцкого праздна была) во исполнение оной высочайшей ея императорского величества конфирмації и оногo стійшаго правительствующего синода указа по разсмотрению его преосщенства ему, протопопу Криловскому, на основаніи означенного умершого протопопа глуховского Вербіцкого и определена, но понеже означенный протопоп Криловский тім своїм доношением представляет причины и невозможности по прописаному к переводу его, Криловского, с Ніжинской протопії в Глуховскую правилине, того ради приложил мніние за силу прописаного высочайшей ея императорского величества конфирмації и онаго стійшаго синода указа Ніжинскую протопопию з сином умершого протопопа ніжинского Стефана Волховского разділить пополам безобидно и определит ему состоящие в близости к местечку веркиевские (гдї и жителством он, Криловский, состоит) церкви со всіми тамошними сщенно- и церковнослужителями и именоватися ему протопопом веркиевским, токмо по смерти его, протопопа Криловского, тім церквам быть попережнему в відомстві протопопії Ніжинской и на то от его преосщенства видаст ему, Криловскому, архипастирскую грамоту и сие мніние в волю и благорассмотрение преосщеннійшаго архипастира своего благопочтеннійшому предаст 1763 года августа 14 д[ня].

Модест, архимандрит Золотоверхо[го] Михайловского [монастиря].

Консистерский писарь иеромонах Иродион (?).

Канцелярыст Матвій Токианский (?).

(НБУ. – IP. – Ф. XIV. – № 3105. – Тогочасна копія)

№ 2

1763, вересня 2 (серпня 23). – Київ. – Грамота кийвського митрополита Арсенія Могилянського

«Хотя по послідовавшей на поднесенном от святійшаго правительствующаго синода ея императорскому величеству докладі с таким между прочим представлением, что иного средства не находит как толко то одно, что протопопу Дмитрию Криловскому или другую в епархії нашей Киевской протопопию дать или Ніжинскую протопопию по разсмотрению нашем з сыном умершого соборной ніжинской Николаевской церкви протопопа Стефана Волховского

Иоанном Волховским разділить ея императорского величества собственноручным подписанием высочайшей конфирмаціи таковой: отдает оное на рассмотрение митрополита киевского и во исполнение оной высочайшей ея императорского величества конфирмаціи по состоявшемуся марта 13 в стійшем правительствующем синоді, а нами мая 20 сего 763 года полученному указу в консисторіи нашей мніе приложено и нами июня 13 подтверждено, чтоб ему, протопопу Дмитрию, другую, за измертвием протопопа глуховского впрядні состоящую, протопопию Глуховскую дать оного же Иоанна Волховского в ту Ніжинскую протопопию по приспїянии ему совершенных літ во священника и во протопопа призвести. Но понеже оный протопоп Дмитрий в поданном нам минувшого июля 11 д. доношеніи представил к переводу его с Ніжинской протопопїи в Глуховскую неудобства и причины таковы, кої присутствующим в консисторіи Киево-Золотоверхо-Михайловской мнстра архимандритом Модестом признаны и за правильные, а прочіими в консисторіи ж присутствующими Киево-Братского училищного мнстра архимандритом и ректором Самуїлом, також архимандритом Митрофаном, Киево-Видубицкого монастыра начальником и Киево-Подолскими протопопом Романом и намісником иереем Иаковом признаются за неправильные и потому с них архимандритом Модестом мніе приложено дать ему, протопопу Дмитрию, по прежнему определению протопопию Глуховскую. Того ради оные как архимандрита Модеста, так и прочіих консисторов оба мніия им, протопопу Дмитрию и Иоанну Волховскому, объявить в консисторіи с тем, дабы оны на которое ни есть с тих мніие сами согласились и на которое согласятся, велїть им, протопопу и Иоанну, доношением, заручив оное своїми руками нам представить: буди же оны и ни на едино с тих мніие оба не согласятся, то велїть им потом с показанием причин почему кто на которое мніие не соглашается потому ж нам представить

1763 года августа 23 д[е]н.

Арсений, митрополит киевский».

(НБУ. – IP. – Ф. XIV. – № 3106. – Тогочасна копія)